

Saavutettava ja esteetön Hämeenlinna 2025

Esteettömyyshjelman vuosiraportti 2023

www.hameenlinna.fi

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	1
2	Tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutuminen 2023	4
2.1	Yhteiset tavoitteet ja toimenpiteet.....	4
2.2	Vastuualueiden tavoitteet ja toimenpiteet.....	10
2.2.1	Kaavoitus.....	10
2.2.2	Rakennusvalvonta ja infran luvat.....	12
2.2.3	Katujen ja viheralueiden suunnittelu.....	13
2.2.4	Katujen ja viheralueiden rakentaminen.....	17
2.2.5	Katujen ja viheralueiden kunnossapito.....	20
2.2.6	Kaupungin ylläpitämien kiinteistöjen esteettömyys	21
2.2.7	Joukkoliikenne.....	24
2.2.8	Palvelujen saavutettavuus sivistyksen ja hyvinvoinnin toimialalla	27
2.2.9	Viestinnän saavutettavuus.....	31
2.3	Vammaisneuvoston työ esteettömyyden ja saavutettavuuden edistämiseksi	35
2.4	Vanhusneuvoston ja ikäraadin työ esteettömyyden ja saavuttavuuden lisäämiseksi	36
2.5	Julkisten rakennusten esteettömyyskartoittajan työ	37
2.6	Esteettömyyskatselmukset	37
2.7	Toiminnan esteettömyystiedot kaupungin ja yhtiöiden kotisivuilla.....	37
3	Vuoden 2023 painopisteiden toteutuminen	39
4	Vuoden 2024 painopisteet.....	42
5	Lähteet	43

1 Johdanto

Hämeenlinnan kaupungin ensimmäinen esteettömyysohjelma ”Saavutettava ja esteetön Hämeenlinna 2025” hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa 22.3.2021. Ohjelma valmisteltiin esteettömyystyöryhmässä, jossa oli edustus kaupungin eri toimialoilta sekä Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiristä, vammaisneuvostosta, vanhusneuvostosta ja ikäihmisten vaikuttajaraadista. Ohjelmassa valittiin tavoitteet Hämeenlinnan esteettömyydelle ja kirjattiin vastualueittain tavoitteet ja toimenpiteet tavoitteisiin pääsemiseksi vuoteen 2025 mennessä. Ohjelmassa linjattiin, että ohjelman onnistumisen arvioinnista raportoidaan vuosittain.

Esteettömyysohjelman visio on, että vuonna 2025 Hämeenlinnassa on esteetön ympäristö, joka:

- 1. Tukee kotona asumista ja itsenäistä selviytymistä**
- 2. Mahdollistaa osallistumisen sekä edistää fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuutta**
- 3. Luo mahdollisuuden liikkumiseen kaikille**

Esteettömyyttä ja saavutettavuutta käytetään usein sanaparina. Esteettömyydellä tarkoitetaan lähinnä fyysistä ympäristöä, kuten rakennuksia, ulkoalueita ja julkisia liikennevälineitä. Saavutettavuudella tarkoitetaan "aineetonta" ympäristöä, kuten tietoa, verkkosivuja, palveluja ja asenteita. Yhteistä molemmille termeille on, että niin fyysisen ympäristön kuin verkkosivujen ja palvelujen pitäisi olla kaikille sopivia ja kaikkien saatavilla riippumatta ihmisen toimintakyvystä. (Invalidiliitto.)

Saavutettavuus viestinnässä, tiedonsaannissa ja palveluissa merkitsee sitä, että käyttäjä voi valita eri tapoja kommunikoida sekä saada tietoa ja palveluja. Esimerkiksi julkisten tahojen tai palveluntuottajien tarjoama tieto pitäisi olla saatavilla eri kanavien kautta, kuten sähköisessä ja painetussa muodossa. Sähköisissä palveluissa, kuten verkkopalveluissa on huomioitava, että sisältö on selkeää ja ymmärrettävää ja se on luettavissa ruudunlukuapuvälineillä. (Invalidiliitto.)

Sosiaalinen saavutettavuus tai esteettömyys liittyy asenteisiin, yhdenvertaisuuteen ja syrjimättömyyteen. Sosiaalinen esteettömyys ilmenee esim. yhdenvertaisina mahdollisuuksina osallistua ja toimia yhteiskunnan eri osa-alueilla, kuten oppilaitoksissa, työpaikoilla, poliittisessa päätöksenteossa ja kulttuurielämässä. (Invalidiliitto 2022.)

Palvelu on kaikille saavutettava, kun se on saatavilla eri kanavien kautta (kuten puhelin- ja verkkopalvelu sekä kasvokkainen asiointi), ja kanavat on toteutettu saavutettavuus huomioiden. Esimerkiksi verkkosivuja voi käyttää ruudunlukuapuvälineillä ja asiakaspalvelupiste sijaitsee esteettömässä rakennuksessa, esteettömien kulkuyhteyksien päässä ja asiakaspalvelussa huomioidaan asianmukaisesti ihmisten moninaisuus. (Invalidiliitto 2022.)

Voidaan sanoa, että esteettömyys koskee meitä kaikkia, ja esteettömästä ympäristöstä hyötyvät kaikki. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat keskeinen osa yhdenvertaisuuden edistämistä, ja sitä ohjaa myös lainsäädäntö. Keskeisiä esteettömyyttä ohjaavia lakeja ovat muun muassa maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999), yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) sekä EU:n saavutettavuusdirektiivi (2016/2102).

Houkutteleva Hämeenlinna -kaupunkistrategian visiona on olla "Houkutteleva Hämeenlinna". Houkutteleva Hämeenlinna on kasvava, menestyvä, kestävästi rakentuva ja tunnettu. Visiota tarkentaa kolme strategista päämäärää, jotka ovat hyvinvoivien ihmisten yhteisöllinen kaupunki, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä kaupunki sekä elinvoimainen kasvun kaupunki. Hyvinvoivien ihmisten yhteisöllinen kaupunki on asukaslähtöisesti kehittyvä ja palveleva, hyvinvointiin aktivoiva sekä yhteisöllisyyttä ja osallisuutta vahvistava. Esteettömyys ja saavutettavuus huomioidaan kaupunkiympäristön ja laadukkaiden palveluiden suunnittelussa.

Hämeenlinnan kaupungilla on alettu työstää esteettömyyskatselmuksia, jotka ovat asiantuntijan tai käyttäjän tekemiä arvioita, mutta eivät kuitenkaan koulutetun kartoittajan tekemiä. Vuonna 2024 yhden henkilön (Katja Kopra) työajasta 30 % on varattuna ikäihmisten asumisen ohjaukseen ja neuvontaan, josta hän käyttää osan ajasta esteettömyyskatselmusten tekoon.

Tarkastuslautakunta suosittelee kiinnittämään huomiota erityisesti niihin toimenpiteisiin, joita vuoden 2022 aikana ei saatu edistettyä. Lisäksi lautakunta suosittelee keräämään ja hyödyntämään palautetta esteettömyyden ja saavutettavuuden toteutumisesta sekä vertailemaan ja jakamaan tietoa muiden kaupunkien kanssa esteettömyyden ja saavutettavuuden kehittämiseksi.

Hyväksyessään esteettömyyssuunnitelman arvioinnin vuodelta 2022 valtuusto edellytti, että vuonna 2023 esteettömyyskartoituksia tehdään tavoitteellisesti talousarvion rajat huomioiden.

Tässä raportissa arvioidaan esteettömyysohjelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista vuonna 2023. Arviointi on tehty itsearviointina ja raportin on laatinut kaupungin esteettömyystyöryhmä.

Esteettömyystyöryhmän kokoonpano joulukuu 2023:

Sivistys- ja hyvinvointitoimiala (SiHy): puheenjohtaja Jari Pekuri, Katja Kopra

Strategia- ja tietojohdampalvelut/SiHy: sihteeri Tarja Mikkola

Viestintä: Kaisa Paavilainen ja Mia Hällström

Vammaisneuvosto: Pia-Nina Mohr

Vanhusneuvosto: Veijo Virtanen / Salme Heijari

Kaupunkirakennetoimiala/tilapalvelut: Petri Ylämurto

Kaupunkirakennetoimiala/liikennesuunnittelu: Minna Aakkula

Kanta-Hämeen hyvinvointialue: Minna Holopainen

Ikäraati: Pentti Repo

2 Tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutuminen 2023

Esteettömyysohjelman toteutumisen arviointia on tehty sekä toimialoilla että esteettömyystyöryhmässä. Tavoitteita on toteutettu toimialoilla, neuvostoissa ja eri työryhmissä aktiivisesti ja esteettömyysohjelman toteuttamisessa on päästy eteenpäin.

Esteettömyysohjelmaa pidetään tärkeänä myös yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta. Hämeenlinnassa ollaan laatimassa ensimmäistä toiminnallista yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaa ”Kaikkien Hämeenlinna”. Suunnitelman on tarkoitus valmistua keväällä 2024. Suunnitelman lähtökohtana on oikeusministeriön Hyvät väestösuhteet -malli. Malli on rakennettu neljän osa-alueen pohjalta, joita ovat asenteet, turvallisuuden kokemus, vuorovaikutus ja osallisuus. (Oikeusministeriö 2024.)

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmatyön myötä saadaan tietoa kaupungin nykytilanteesta, kehityskohteista ja tarvittavista toimenpiteistä, joiden avulla yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistetään Hämeenlinnan kaupungissa. Suunnitelmatyön tarkoituksena on auttaa arvioimaan ja kehittämään yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa, tunnistamaan kehityskohteita ja siten edistää yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen toiminnan toteutumista.

2.1 Yhteiset tavoitteet ja toimenpiteet

Esteettömyysohjelmassa asetettiin viisi yhteistä, koko kaupunkia koskevaa tavoitetta ohjelmakaudelle eli vuosille 2021–2025. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi laadittiin 8-kohtainen toimenpidesuunnitelma, jonka toteutumista arvioidaan taulukossa 1.

1. Kaupungin eri toimijoiden roolit selkeytyvät

Tavoitteena on selkeyttää kaupungin eri toimijoiden roolia esteettömyyden edistämisessä. Esteettömyys on monitahoista ja se tulee ottaa huomioon kaikessa kaupungin toiminnassa. Olennaista on myös kytkeä esteettömyysasiat kaupungin johtamisjärjestelmään sekä eri ohjelmiin.

2. Esteettömyystyön suunnitelmallisuus ja vaikuttavuus lisääntyvät

Tavoitteena on lisätä esteettömyyden suunnitelmallisuutta ja vaikuttavuutta. Lähtökohtana on kaupungin sitoutuminen esteettömyyden edistämiseen. Ohjelmakauden aikana luodaan esteettömyyttä edistävät käytännöt ja kriteerit kaupungin keskeisiin toimintoihin, joita esteettömyyden näkökulmasta ovat mm. infra- ja tilahankkeet sekä ostopalveluiden ja tavarahankintojen kilpailutukset.

3. Esteettömyysoasaaminen ja –tietoisuus lisääntyvät

Tavoitteena on vahvistaa keskeisten toimijoiden, kuten tilapalveluiden ja infran suunnittelijoiden, rakennuttajien ja ylläpitäjien sekä kilpailuttajien esteettömyysoasaamista. Tässä keskeisenä keinona on esteettömyyskoulutus. Yleisempää esteettömyystietoisuuden lisäämiseen tähtäävää koulutusta tulee suunnitella koko henkilöstölle sekä luottamushenkilöille.

4. Esteetöntä Hämeenlinnaa rakennetaan uudisrakentamisessa sekä korjausrakentamisessa vuotuisten talousarvioiden puitteissa

5. Saavutettavuus lisääntyy

Tavoitteena on, että Hämeenlinnan sähköiset verkkopalvelut ovat Lain digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019) vaatimukset täyttäviä ja että viestintä on saavutettavaa kaikille. Yllä mainittujen viiden kaikille yhteisten tavoitteiden toteuttamiseksi esteettömyysohjelmaan asetettiin 8 yhteistä kehittämistoimenpidettä. Tavoitteiden toteutumista vuonna 2023 on arvioitu alla olevassa taulukossa (taulukko 1), jossa on myös edellisten vuosien arviointi.

Esteettömyysohjelman viisi kaikille yhteistä tavoitetta ovat toteutumassa jo hyvin. Vastuualueille kirjattuja tavoitteita on ohjelmassa asetettu yhteensä 28. Vastuualueiden tavoitteisiin on vuonna 2023 päästy jo kokonaan 15 tavoitteen osalta ja ohjelman tavoitteista toteutumatta kokonaan on enää kolme. Nämä ovat: Katujen ja viheralueiden suunnittelun vastuualueella pyöräilyn ja kävelyn erottaminen keskusta-alueella. Joukkoliikenteen osalta esteettömyyden lisääminen lippu- ja maksujärjestelmissä: Seutujen välinen lippuyhteistyö. Viestinnän saavutettavuudessa: Tutkitaan mahdollisuutta tuoda esteettömien kohteiden kuvaukset myös kehitettävään Hämeenlinna taskussa 2.0 –selainpohjaiseen sovellukseen. Hämeenlinna Taskussa –selainpohjainen sovellus on päätetty lakkauttaa ja irtisanottu 11/2023. Sovelluksen nykytila arvioitiin ja kehittämiseen ei löydetty resursseja.

Taulukko 1: Toimenpiteet yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi

Toimenpide	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021
1. Esteettömyys ja saavutettavuus kytetään uuden strategiatyön valmisteluun samoin kuin toimialojen ja konsernipalvelujen toimintaan.	Osittain toteutunut	<p>Ikäihmisten asumisen ohjaus ja neuvonta on käynnistynyt. Sihyn palveluverkkosuunnitelmapäätökseen liittyen on tehty esteettömyyskatselmuksia.</p> <p>Esteettömyysohjelman toteutumisen arviointi on kytketty hyvinvointiraporttiin 2023.</p> <p>Kaupungin verkkosivut on auditoitu. On luotu esteettömien retkeily- ja matkailukohteiden sivu.</p>	<p>Houkutteleva Hämeenlinna -strategia on valmistunut ja hyväksytty kaupunginvaltuustossa 13.6.2022.</p> <p>Esteettömyysohjelma on otettu huomioon toimialojen työskentelyssä.</p> <p>Esteettömyysohjelman toteutumisen arviointi on kytketty hyvinvointiraporttiin 2022 ja hyvinvointisuunnitelmaan 2022–2026.</p>	<p>Esteettömyys ja saavutettavuus kytetään strategiaan. Kaupunkistrategia on menossa 13.6.22 valtuuston käsittelyyn.</p> <p>21.3.22 kaupunginvaltuuston kokouksen jälkeen strategia lähtee esteettömyysryhmään lausunnolle.</p> <p>Esteettömyysohjelma on otettu huomioon toimialojen työskentelyssä. Esteettömyysohjelma on kytketty hyvinvointiraporttiin 2021 ja hyvinvointisuunnitelmaan 2022–2026</p>

4.4.2024

Toimenpide	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021
2. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat vuodesta 2022 alkaen toimintasuunnitelmassa mukana. Esteettömyysohjelma raportoidaan tilinpäätöksen toimintakertomuksen aikataulussa omana raporttina.	Osittain toteutunut	Toimintasuunnitelmaan 2024 ei ole kirjattu erikseen esteettömyystavoitteita, muutoin kuin viestinnän osalta. Ohjelman arviointi vuodelta 2023 on menossa lautakuntien, kaupunginhallituksen ja kaupunginvaltuuston käsittelyyn.	Esteettömyysohjelma on mainittu talousarviokirjassa 2023. Ohjelman arviointi vuodelta 2022 on menossa lautakuntiin, kaupunginhallituksen ja kaupunginvaltuuston käsittelyyn.	Toimintasuunnitelmassa 2022 on ohjelma mainittu. Ohjelman arviointi on menossa lautakuntiin, kaupunginhallituksen ja kaupunginvaltuuston käsittelyyn.

4.4.2024

Toimenpide	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021
3. Esteettömyystyötä jatketaan osana toimialojen ja konsernipalvelujen työtä.	Toteutunut	<p>Viestintä on vastannut valtuustoaloitteeseen koskien esteettömyyttä matkailumarkkinoinnissa.</p> <p>Aloitettu yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma, jossa esteettömyys on yksi osa-alue.</p>	<p>Toimialoilla tehty esteettömyystyö on jatkunut toimintavuonna.</p> <p>Kaupunkirakennetoimialalla esim. kaikki uudisrakennukset suunnitellaan esteettömiksi ja saneerauksissa pyritään esteettömyyteen tai ainakin esteettömyyttä parannetaan mahdollisuuksien mukaan. Rakennusvalvonta pyytää käytännössä aina isommissa hankkeissa lausunnon suunnitelmista ennen lupapäätöstä eli tulee sitä kauttakin varmistettua.</p>	Esteettömyystyöryhmän jäsenten työ toimialoilla on jatkunut.

<p>4. Esteettömyystyö tulee olla osa ikäihmisten raadin, vanhusneuvoston ja vammaisneuvoston toimintaa.</p>	<p>Toteutunut</p>	<p>Neuvostot ovat antaneet useita (6) lausuntoja ja kommentointeja koskien esteettömyyden toteutumista mm. Hämeensaaren ja Linnanpuiston suunnitelmien osalta. Vammaisneuvosto on käynyt tutustumassa mm. uuteen Kaurialan kouluun ja antanut sen esteettömyydestä kommentit.</p> <p>Vanhusneuvostosta ja vammaisneuvostosta on edustus esteettömyystyöryhmässä. Kerran tai kaksi vuodessa pidettävässä neuvostojen yhteiskokouksessa käsitellään mm. esteettömyys- ja saavutettavuusasioita.</p>	<p>Vuonna 2022 vammaisneuvosto antoi lausunnon Seminaarin koulun remonttisuunnitelmista, Hämeensaaren tulevasta esteettömästä järveen vievästä laiturista, sekä kävi tutustumassa tulevan Ahveniston sairaalan (Assisairaala) esteettömyyssuunnitelmaan. Vammaisneuvostolle esiteltiin myös Lammin uuden seurakuntakeskuksen rakennuspiirustukset. Vammaisneuvosto osallistui sekä kaupungin kävelyn ja pyöräilyn edistämishojelman 2022–2026 tekemiseen että Hämeenlinnan joukkoliikenneohjelman 2030 tekoon.</p>	<p>Ikäihmisten raadissa toimii kaksi aktiivista työryhmää, joilla esteettömyysnäkökulma esillä: viestintätyöryhmä ja asumistyöryhmä. Nämä tekevät ehdotuksia esteettömyysohjelmaan liittyen. Vanhusneuvosto ja ikäraati tekevät tiivistä yhteistyötä esteettömyysasioissa. Vammaisneuvostossa toimii esteettömyystyöryhmä, joka antaa pyydettäessä lausuntoja esteettömyydestä rakennuslupavaiheessa oleviin julkisiin rakennuksiin.</p>
---	--------------------------	---	--	--

4.4.2024

Toimenpide	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021
			<p>Vanhusneuvosto on keskittynyt vuonna 2022 ikäihmisten asumisen teemaan, mikä keskittyy vahvasti esteettömyysasioihin ja saavutettavuuteen. Hämeenlinnan Meikä asuu missä haluaa –hanke toi esiin ikäihmisten ja vammaisten toiveita asumiseen liittyen virkamiehille, medialle ja suurelle yleisölle.</p>	

Toimenpide	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021
5. Erilaisia julkisten toimitilarakennuksien sekä ulkoalueiden esteettömyyskartoituksia/-katselmuksia tehdään vuotuisten talousarvioiden puitteissa.	Toteutunut	Esteettömyyskatselmuksia on tehty 3, joista tarkemmin tietoa kohdassa 2.5. Hämeenlinnan kaupungin luontopalveluista tulleen pyynnön myötä on tehty kartoitus Hämeenlinnan Rantareitin esteettömyydestä.	Sihyssä ei tehty esteettömyyskartoituksia. Assi-sairaalan osalta on kommentoitu eri osa-alueita. Tilapalveluissa ei ole tehty esteettömyyskartoituksia.	Esteettömyyskartoituksia on tehty.

<p>6. Esteettömyydestä vastaavat henkilöt osallistuvat esteettömyyskoulutukseen.</p>	<p>Osittain toteutunut</p>	<p>Kaupunkirakenteen henkilöstöä on osallistunut muun muassa esteettömyyttä ja saavutettavuutta käsitteleviin koulutuksiin.</p> <p>Turun esteettömyyskoordinaattori vieraili esteettömyystyöryhmässä kertomassa työstään, esteettömyydestä, saavutettavuudesta ja osallisuudesta Turussa, muun muassa esteettömyysohjeistuksesta ja kokemusasiantuntijoiden toiminnasta.</p> <p>Saavutettavuuskoulutukseen on tarjottu henkilöstölle mahdollisuutta omaehtoiseen opiskeluun esimerkiksi Eduhousen, Aluehallintoviraston ja eOppivan kautta.</p>	<p>Henkilöstöä on osallistunut Viestinnän järjestämiin saavutettavat asiakirjat-koulutuksiin. Sihyn henkilöstöä on osallistunut saavutettavuuskoulutukseen. Työryhmän sihteeri osallistui Edistä saavutettavuutta –koulutukseen 50 h (Järjestäjänä Kulttuurikaikille –palvelu ja Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKE).</p>	<p>Esteettömyys- ja saavutettavuuskoulutukseen on osallistuttu jonkin verran. Painopisteeksi vuonna 2022 nostetaan, että jokaisella toimialalla olisi ainakin yksi esteettömyysasioihin koulutettu henkilö.</p>
--	-----------------------------------	---	---	---

Toimenpide	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021
7. Hämeenlinnan kaupunki liittyy Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKEn esteettömyysverkostoon.	Toteutunut.	Invalidiliiton uudelleenorganisoinnin myötä ESKEn toiminta on päätynyt 1.8.2023, ja jatkossa toiminta jatkuu nimellä Invalidiliiton esteettömyystyö. Sihteeri toimittaa jäsenille Invalidiliiton esteettömyystyön uutiskirjeen.	Verkostoon otetaan vain henkilöjäseniä. Työryhmän sihteeri ja yksi työryhmän jäsenistä on liittynyt verkostoon.	Verkostoon otetaan vain henkilöjäseniä. Tarja Mikkola on liittynyt verkostoon. Minna Holopainen on myös jäsen.

4.4.2024

Toimenpide	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021
8. Esteettömyys otetaan huomioon kaupungin konserniohjeen päivityksessä (ml. konserniyhteisöjen investoinnit ja viestintä). Esteettömyysasioista tulisi sopia yhteisöjen kanssa tehtävissä palvelusopimuksissa.	Toteutunut	Asiakirjat toteutetaan kaupungin hallinnossa saavutettavina mm. asianhallintajärjestelmä Twebissä.	Esteettömyysohjelmassa asetettuihin tavoitteisiin vastaaminen on asetettu kaikille kaupungin yhteisöille tavoitteeksi kaupunginvaltuuston 3.10.2022 § 105 hyväksymissä Omistajapoliittisissa linjauksissa.	Esteettömyys on huomioitu konserniohjeen päivityksessä.

2.2 Vastuualueiden tavoitteet ja toimenpiteet

Alla oleviin taulukoihin on koottuna vastuualueittain ohjelman tavoitteiden toteutumisen arviointi vuosilta 2021-2023.

2.2.1 Kaavoitus

Kaavoituksen osalta esteettömyysohjelmassa esitetään kaksi keskeistä tavoitetta:

1. Tavoitteena on edelleen edistää esteettömän kaupunkirakenteen syntyä kaavoituksen keinoin.
2. Esteettömyyteen liittyvien kaavamääräysten käytön lisääminen ja kehittäminen.

Näihin tavoitteisiin pääsemiseksi asetettiin kolme toimenpidettä, joiden toteutumista vuonna 2023 on arvioitu alla olevassa taulukossa (taulukko 2):

Taulukko 2: Kaavoituksen tavoitteiden toteutuminen

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Tutkitaan kaavarunkovaiheessa erilaisten vaihtoehtojen esteet-	Toteutunut	Mettolan pientaloalueen suunnittelussa on huomioitu katuverkko ja tonttien	Kaavarungoissa huomioidaan katuverkko ja tonttien	Alilaurilan pientaloalue liitettiin osaksi ikääntyneiden asuminen hanketta.	Kaavoitus-päällikkö

4.4.2024

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
tömyyttä ja saavutettavuutta eri väestöryhmien kannalta.		maasto-olosuhteet esteettömyyden kannalta mahdollisuuksien mukaan.	maasto-olosuhteet esteettömyyden kannalta niiltä osin kuin se on mahdollista.		
Edistetään esteettömyyttä kaavoituksessa mm. rakentamistapaohjeissa.	Toteutunut	Laadittavissa asemakaavoissa tai niiden muutoksissa on käytetty esteettömyyttä edistäviä kaavamääräyksiä.	Alilaurilan kaavaan esteettömyyttä edistävä kaavamääräys. Mallimääräyksiä koottu sovellettavaksi eri kaavoissa.	Vakiintunut toimintatapa	Kaavoitus-päällikkö
Tarvittaessa pyydetään lausunnot kaavoista vammaisneuvostolta ja vanhusneuvostolta.	Toteutunut	Keskeisistä asemakaavoista tai niiden muutoksista on pyydetty ja saatu lausunnot mm. Hämeen saaren kaava.	Kaikista asuntokaavoista ei ole pyydetty ko. lausuntoa. Asiaan kiinnitetään huomiota 2023.	Vuonna 2021 ei ole ollut tarvetta. Meillä on useita kaavoja, joista tullessaan pyytämään lausunnot.	Kaavoitus-päällikkö

2.2.2 Rakennusvalvonta ja infran luvat

Rakennusvalvonnalle ja infran luvulle asetettiin esteettömyysohjelmassa kolme keskeistä tavoitetta:

1. Tavoitetilana yhtenäistää säädösten tulkintaa ja soveltamista sisäisesti (asiakaspalvelun tasalaatuisuus).
2. Osaamisen lisääminen.
3. Katutilan parantaminen infran lupien yhteydessä.

Näihin tavoitteisiin pääsemiseksi asetettiin kolme toimenpidettä, joiden toteutumista vuonna 2023 on arvioitu alla olevassa taulukossa (taulukko 3):

Taulukko 3: Rakennusvalvonnan ja infran lupien tavoitteiden toteutuminen

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Voimassa olevan lain-säädännön asettamien vaatimusten päivittäminen ja tulkinnan sekä soveltamisen yhtenäistäminen.	Toteutunut	Uudet tulkinnat muodostettu liityen esteettömyysasetukseen.	Keskustelua sisäisesti jatkettu ja yhtenäistetty edelleen tulkintakäytänteitä	Kerrattu asiaa käsittelevää aineistoa. Käyty sisäisiä keskusteluja soveltamisesta.	Rakennusvalvontapäällikkö

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Henkilökunnan koulutus.	Toteutunut	Henkilöstö on osallistunut katutyöpäiville ja FCG:n rakennusvalvontapäiville, joissa aihetta käsiteltiin.	Koulutusta tällä osa-alueella on kovin vähän, kun lainsäädäntö on isossa muutospaineessa.	Henkilökuntaa on osallistunut mm. rakentamisen TopTen -käytäntökoulutuksiin, ja asiasta on keskusteltu sisäisesti.	Rakennusvalvontapäällikkö
Infran luvissa yhteistyön lisääminen infran suunnittelun kanssa mm. reunakivien madaltamiseksi.	Osittain toteutunut	Toteutuu 2024.	Tilapalvelun ja infran hankkeiden luvituksen yhteydessä valvottu säännösten noudattamista	Risteysalueilla lupia ratkaistessa on suoritettu arviointi mahdollisuudesta parantaa esteettömyyttä.	Rakennusvalvontapäällikkö

2.2.3 Katujen ja viheralueiden suunnittelu

Katujen ja viheralueiden suunnittelun osalta esteettömyysohjelmassa esitettiin kolme keskeistä tavoitetta tavoitetilaan pääsemiseksi:

1. Hyvä esteettömyyden perustaso keskustassa (keskustavision alue) sekä keskeisillä paikoilla, kuten Pullerille tai keskussairaalaan johtavat reitit ja pääkadut sekä bussipysäkit.

2. Esteettömien väylien yhtenäistäminen.**3. Liikenneturvallisuuden lisääminen.**

Hämeenlinnan kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelmassa 2022–2026 pyöräilyverkkoon lisättiin aikaisempien pää- ja aluereittien lisäksi uusi luokka: pääreitti keskustassa jalankulun ehdoilla. Tämän luokan reitillä pääreitti kulkee ydinkeskustassa kävelyalueella, jossa kaikkea liikennesuunnittelua ohjaa kävelyn edellytykset.

Yllä mainittuihin tavoitteisiin pääsemiseksi asetettiin viisi toimenpidettä, joiden toteutumista vuonna 2023 on arvioitu alla olevassa taulukossa (taulukko 4):

Taulukko 4: Katujen ja viheralueiden suunnittelun tavoitteiden toteutuminen

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Pyöräilyn ja kävelyn erottaminen keskusta-alueella.	Ei toteutunut	Kevytpyörätietä ei toteutettu.	Ns. kevytpyörätien toteutus siirrettiin kesäkaudelle 2023. Vammaisneuvoston jäsenet ovat saaneet lukuisia yhteydenottoja kaupungin katukuvaan ilmestyneistä sähköskuuteista, niiden epämääräinen paikoitus jalkakäytävälle aiheuttaa todellisia vaaranpaikkoja etenkin näkövammaisille.	Keskustan etelä-pohjois-suuntaista pyörätietä yritettiin edistää, mutta lautakunta päätti, että hanketta ei toteuteta. Pia-Nina Mohr on osallistunut keskustan pyöräilyn ja kävelyn kehittämistyöryhmän toimintaan.	Infran suunnittelupäällikkö
Keskusta-alueella esteettömät liikennevalot	Osittain toteutunut	Keskusta-alueelle on toteutettu jo aikaisemmin esteettömiä liikennevaloja, mutta niitä ei toteutettu lisää vuonna 2023.	Uusia esteettömiä liikennevaloja ei toteutettu vuonna 2022	Paasikiventien varrelle toteutettiin esteettömät liikennevalot.	Infran suunnittelupäällikkö

4.4.2024

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Esteettömyyteen liittyvät muutokset tehdään uudisrakentamisen ja saneerauksen yhteydessä.	Toteutunut	Hämeentien saneerauksen yhteydessä toteutettiin esteettömyyden erikoistason ratkaisut suoja tielle.	Uudishankkeissa ja saneerauksissa huomioidaan esteettömyys eli toimintatapa on vakiintunut. Hämeentielle on suunniteltu ratkaisut esteettömyyden erikoistason mukaan. Rapamäen oikaisu rakennettiin.	Suunnittelun yhteydessä huomioidaan esteettömyys, mutta hankkeita, kuten Hämeentie, Sibeliuskadun pyörätie ja ns. Rapamäen oikaisu, ei rakennettu vielä vuonna 2021.	Infran suunnittelupäällikkö
Esteettömien suojateiden lisääminen keskustassa ja pääkadulla.	Toteutunut	Hämeentielle ja Aulangontielle toteutettiin esteettömyyden erikoistason suojatiet.	Ahvenistontien, Hämeentien, Aleksis kiven kadun - Rengontien liikenneympyrän ja Rapamäen hankkeissa on huomioitu esteettömät suojatiet	Ei toteutunut.	Infran suunnittelupäällikkö

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Liikkumisesteisten (LE) auto-paikkojen (esteetön auto-paikka) laadun parantaminen.	Osittain toteutunut	Saaristenkadulla parannettiin ja lisättiin LE-paikkoja. Parannuksissa huomioitiin esteettömyys.	Ei toteutunut	Liikuntaesteisten auto-paikkoja on lisätty Wetterin pysäköintialueelle ja merkintöjä on parannettu myös Wetterhof-finkadun varren paikoilla kaupungintalon edessä. Rauhankadulla on parannettu liikuntaesteisten autopaikkojen laatua, merkintää ja sijaintia.	Infran suunnittelupäällikkö

2.2.4 Katujen ja viheralueiden rakentaminen

Katujen ja viheralueiden rakentamisen osalta esteettömyysohjelmassa esitettiin kaksi keskeistä tavoitetta tavoitetilan saavuttamiseksi:

- 1. Turvallisuus rakennustyömaiden ympäristössä lisääntyy.**
- 2. Suunnitelmien mukaisesti toteutettu infraympäristö. Esteettömyyden taso määräytyy suunnitelmista.**

Näihin tavoitteisiin pääsemiseksi asetettiin kolme toimenpidettä, joiden toteutumista vuonna 2023 on arvioitu alla olevassa taulukossa (taulukko 5):

Taulukko 5: Katujen ja viheralueiden rakentamisen tavoitteiden toteutuminen

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Mahdollisuuksien mukaan huomioidaan melun ja työmaava-laistuksen aiheuttaman häikäisyn vähentäminen.	Toteutunut	Huomioitu mahdollisuuksien mukaan.	2021 alkaen kerätty asukaspalautetta. Asukaspalautteet aluesaneeraushankkeilta, joissa selvitetty mitkä häiriötekijät koetaan haitallisimmiksi. Pölynsidontaan ja poikkeaviin työskentelyaikoihin luotu sopimuksella urakoitsijoita sitovat minimivaatimukset. Tilapäinen valaistuksen käyttö on suunniteltu kohdekohtaisesti.	Erikseen valaistuja työkohteita ei ole toteutettu. Pölynsidontaan on panostettu ja sitä koskeviin palautteisiin reagoitu.	Rakennuttaja-päällikkö

4.4.2024

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Tiedottaminen on selkeää ja yksiselitteistä, ja työnaikainen viestintä järjestetään tavoitettavaksi kaikille rakennustyömaan vaikutusalueella toimiville (asukkaat, yritykset, muut).	Toteutunut	Sekä palautteen kerääminen, että tiedottaminen ovat rutiinointia.	2021 alkaen kerätty asukaspaalutteen aluesaneeraushankkeiden tiedottamisen kehittämiseksi. Tiedottaminen suunnattu palautekyselyjen mukaisiin menetelmiin.	Tiedottaminen on vastuutettu selvästi urakoitsijoille, ja tiedotteiden laatua on valvottu ennen jakelua. Kysymyksiä ja tiedotteiden epäselvyyttä koskevia palautteita on saatu tavanomainen määrä.	Rakennuttaja-päällikkö

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Investointeja kohdistetaan myös esteettömyyden parantamiseen.	Toteutunut	Ei erillisiä esteettömyyden parantamiseksi ohjelmoituja kohteita. Esteettömyys huomioidaan kaikissa rakennuskohteissa suunnitteluvaiheessa.	Ei erillisiä esteettömyyden parantamiseksi ohjelmoituja kohteita. Esteettömyys huomioidaan kaikissa rakennuskohteissa suunnitteluvaiheessa.	Esteettömyys huomioidaan mahdollisuuksien mukaan kaikissa toteutettavissa rakennuskohteissa. Erillisenä kohteena on toteutettu liikennevalojen opasteiden äänimerkkien parantamisia.	Rakennuttaja-päällikkö

2.2.5 Katujen ja viheralueiden kunnossapito

Katujen ja viheralueiden kunnossapidolle asetettiin esteettömyysohjelmassa kolme tavoitetta:

1. Kunnossapidossa pyritään mahdollisimman esteettömään ympäristöön.
2. Tavoitteena on luoda itä-länsi ja pohjoiseteläsuuntainen kunnossapidon laatukäytävä, joka palvelisi jalankulkijoita ja pyöräilijöitä.
3. Pysäkkiympäristöjen parantaminen.

Näihin tavoitteisiin pääsemiseksi asetettiin kaksi toimenpidettä, joiden toteutumista vuonna 2023 on arvioitu alla olevassa taulukossa (taulukko 6):

Taulukko 6: Katujen ja viheralueiden kunnossapidon tavoitteiden toteutuminen

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Priorisoidaan alueita taloudellisten raamien kaventuessa.	Toteutunut	Lisättiin auraspiirejä.	Talvikaudelle 2022–2023 auraspiirejä lisättiin.	Kevyen liikenteen väylien auraspiirejä muokkailtu paremmin toimiviksi.	Kunnossapito-päällikkö
Risteysalueiden reunakiviä madalletaan suunnitelmien mukaisesti muiden töiden yhteydessä.	Toteutunut	Toteutui aina, kun oli mahdollista.	Toteutui aina, kun oli mahdollista.	Kaivuutöiden yhteydessä risteysten reunakiviä madallettu aina, kun se on ollut mahdollista.	Kunnossapito-päällikkö

2.2.6 Kaupungin ylläpitämien kiinteistöjen esteettömyys

Kaupungin ylläpitämien kiinteistöjen esteettömyyden osalta asetettiin viisi tavoitetta:

- 1. Jatketaan valtioneuvoston (VN) asetuksen tai tulevaisuuden esteettömyysmääräysten mukaista suunnittelua ja toteutusta uudisrakentamisessa.**
- 2. Parannetaan esteettömyyttä korjausrakentamisessa tapauskohtaisesti tarkoituksenmukaisuuden periaatteen mukaisesti.**
- 3. Kaupunginvaltuuston talonrakennuksen investointeja koskevien periaatepäätösten mukaisesti (KV 9.11.2015 § 138 alkaen jokaisen talousarviopäätöksen investointeja koskevassa osassa) hankkeissa noudatetaan perustasoa, mikä koskee myös esteettömyysratkaisujen suunnittelua ja toteutusta. Esteettömyyden perustason uudisrakentamisessa määrittelee toistaiseksi VN:n asetus rakennuksen esteettömyydestä.**
- 4. Suunnitellut toimenpiteet**
- 5. Käydään läpi rakennuskantaa ja tunnistetaan kohteet, joiden kehittämistä esteettömyyden näkökulmasta neuvotellaan käyttäjähallintokunnan kanssa.**

Näihin tavoitteisiin pääsemiseksi asetettiin yksi toimenpide, jonka toteutumista vuonna 2023 on arvioitu alla olevassa taulukossa (taulukko 7).

Uudistettuun kiinteistötietojärjestelmään (kiinteistörekisteri) kirjataan tieto kiinteistöjen esteettömyydestä. Vuoden 2023 aikana uusi kiinteistötietojärjestelmä on saatu käyttöön vain osittain, ja erilaisten kohteiden sekä niiden esteettömyyteen liittyvien tietojen vieminen järjestelmään on vaiheessa. Kun uuden järjestelmän käyttöönotto on valmis, kiinteistöjen esteettömyystiedot ovat vuosittain saatavilla järjestelmässä. Esteettömyys kaikkien aistien osalta vaatii tarkempaa tarkastelua, joten sen esittämiseen pyritään kiinteistörekisterin kautta.

Taulukko 7: Kaupungin ylläpitämien kiinteistöjen esteettömyyden tavoitteiden toteutuminen

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Käydään läpi rakennuskantaa ja tunnistetaan kohteet, joiden kehittämistä esteettömyyden näkökulmasta neuvotellaan käyttäjähallintokunnan kanssa.	Osittain toteutunut	<p>Sihy:ltä tai Infra:lta ei tunnisteta tulleen erityisiä ehdotuksia esteettömyyden edistämiseksi.</p> <p>Oviautomatiikka invapainikkein asennettu Tuuloksen ja Lammin kirjastoille omatoimikirjastojen yhteyteen. Rengon kirjastoon on tulossa 2024 aikana.</p> <p>Toteutettavissa oleviin esityksiin pyritään vaikuttamaan varsinkin uudis- ja perusparannushankkeissa käytettävissä olevien määrärahojen puitteissa.</p>	<p>Rakennuskannan läpikäynti ei toteutunut</p> <p>Kumppanuustalon hissien edustan oviin 1. ja 2. krs on asennettu oviautomatiikka invapainikkein.</p>	<p>Sihyn nuorisotilojen Bunkkeri-pelitalille järjestettiin esteettömät tilat.</p> <p>Tilat on remontoitu, ja ne ovat käytössä Palokunnankadulla.</p>	Kiinteistöpäällikkö ja talonrakennuttamispäällikkö

2.2.7 Joukkoliikenne

Esteetön joukkoliikenne mahdollistaa kaikille liikkumisen paikasta toiseen ja siten täysipainoisen arjen viettämisen sekä osallistumisen työelämään. Käytännössä esteetön joukkoliikenne koostuu kaikkien käytettävissä olevista liikennevälineistä ja niitä palvelevista pysäkki- ja laiturirakenteista sekä asema- ja terminaalirakennuksista. Saavutettavuuden näkökulmasta joukkoliikenteen aikataulut tulee olla kaikkien saatavilla. (Invalidiliitto.)

Hämeenlinnan joukkoliikenteen esteettömyydelle on asetettu kaksi tavoitetta:

1. Jatketaan hyvää esteetöntä tasoa liikenteessä.

Hämeenlinnan seudun liikenteen kaupunkiliikenteen linjoilla 1-17 sekä Hämeenlinna-Turenki-Tervakoski linjoilla 151-371 olevat bussit ovat esteettömiä matalalattiabusseja, jotka on varustettu liikuntaesteisille soveltuvilla laitteilla. Keskiouelta löytyy pyörätuoliramppi helpottamaan pyörätuolin autoon nousua. Bussin etuosasta tai keskiosasta löytyvät liikuntaesteisille soveltuvat ja erikseen merkityt istumapaikat. Muilla linjavuoroilla esteetön matkustaminen ei ole mahdollista. Hämeenlinnan seudulla operoi myös markkinaehtoisia vuoroja (muun muassa linjat 365, 366, 900 ja 901) joissa esteettömyys ei välttämättä toteudu. Markkinaehtoisien vuorojen esteettömyydestä vastaavat kyseisiä linjoja operoivat yritykset. Esteetöntä ovelta-ovelle palvelua tarjoavat Hämeenlinnassa palvelulinja Seiska sekä Kyläpussit ja Janakkalassa Palveluliikenne Tassubussi.

Kaupunkiliikenteen linjoilla 1, 3, 13, 14, 16 ja 17 on informaation sisänäytöt linja-autoissa näyttämässä seuraavia pysäkkejä reitillä. Seutuliiikenteen seuraavilla yhteysväleillä on linja-autoissa informaation sisänäytöt näyttämässä seuraavia pysäkkejä reitillä: Hämeenlinna-Lammi-Lahti, Hauho-Ilmoila, Hämeenlinna-littala ja Tervakoski-Riihimäki. Seuraavissa Palveluliikenteissä ja kyläpusseissa on informaation sisänäytöt näyttämässä seuraavia pysäkkejä reitillä: Palveluliikenne Seiska, Hauho-Tuulos kyläpussi, Lammi-Tuulos kyläpussi ja Kalvolan kyläpussi. Kaupungin

joukkoliikenteessä ei ole käytössä äänikuulutuksia. Kuljettajat opastavat ja huolehtivat tarvittaessa matkan onnistumisesta ja bussista pois jäämisessä oikealla pysäkillä.

2. Esteettömyyden lisääminen lippu- ja maksujärjestelmien kehittämisessä.

Näihin tavoitteisiin pääsemiseksi asetettiin kaksi toimenpidettä, joiden toteutumista vuonna 2023 on arvioitu alla olevassa taulukossa (taulukko 8):

Taulukko 8: Joukkoliikenteen tavoitteiden toteutumien

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Lippujärjestelmien kehittäminen ja eri ohjelmistojen yhteensovittamisen jatkaminen.	Osittain toteutunut	Monipuolinen valikoima lipputyyppejä käytössä, myös työmatkaetu-lippuja. Kehitystyö jatkuu.	ID-pohjainen järjestelmä käytössä. Kehitystyö jatkuu	Lippujärjestelmässä on siirrytty ID-pohjaisuuteen, joka mahdollistaa eri lippujärjestelmien yhteensovittamisen. Kehitystyö jatkuu.	Joukkoliikennekoordinaattori

4.4.2024

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Seutujen välinen lippuyhteistyö.	Ei toteutunut	Juna/bussiliput eivät ole vielä käytössä. Neuvotteluja VR:n kanssa pyritään jatkamaan myös toiseen suuntaan, että Waltilla voisi matkustaa junissa.	Yhteistyö jatkuu.	Lippuyhteistyötä tehdään nyt Riihimäen ja Lahden kanssa. Lippuyhteistyötä tehdään Matkahuollon, Onnibussin ja Perille.fi:n kanssa.	Joukkoliikennekoordinaattori

2.2.8 Palvelujen saavutettavuus sivistyksen ja hyvinvoinnin toimialalla

Sivistyksen ja hyvinvoinnin toimialalle on asetettu neljä keskeistä tavoitetta:

- 1. Mahdollisimman moni yksikkö on esteetön.**
- 2. Henkilöstö osaa havainnoida esteettömyyden perusasiat, vaativimmissa tilanteissa tehdään tiivistä yhteistyötä asiantuntijoiden kanssa.**
- 3. Viestintä on saavutettavaa kaikille. Sähköisiä palveluja lisätään ja myös niissä huomioidaan esteettömyys.**
- 4. Mahdollisimman moni lapsi toimii oman ikäryhmänsä viiteryhmän jäsenenä.**

Näihin tavoitteisiin pääsemiseksi asetettiin neljä toimenpidettä, joiden toteutumista vuonna 2023 on arvioitu alla olevassa taulukossa (taulukko 9):

Taulukko 9: Palvelujen saavutettavuuden tavoitteiden toteutuminen sivistyksen ja hyvinvoinnin toimialalla

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Peruskorjausten tai parannusten yhteydessä kartoitetaan kiinteistön esteettömyys: fyysinen esteettömyys ja aistiongelmiaisten huomioiminen.	Osittain toteutunut	Kaikissa talousarviossa erillisiksi investointikohteiksi määritellyissä talonrakennushankkeissa esteettömyys huomioitu rakennusvalvonnan edellyttämässä laajuudessa. Kaurialan koulua lukuun ottamatta kouluissa ei ole tehty esteettömyyskatselmuksia.	Kiinteistöjen fyysinen esteettömyys on huomioitu peruskorjausten ja uudisrakentamisen yhteydessä. Aistiongelmalliset otetaan huomioon silloin, kun tilat ovat erityisesti siihen tarkoitukseen suunniteltu.	Fyysinen esteettömyys on huomioitu peruskorjausten yhteydessä.	Sihy, johtoryhmä, tilapalvelut ja yksiköiden esimiehet
Esteettömyys huomioidaan koulutussuunnittelussa. Saavutettavuuden / esteettömyyden tietoisuuden lisääminen kaikille tahoille.	Osittain toteutunut	Osaamistason ylläpitäminen.	Sihyn henkilöstöä on osallistunut saavutettavuuskoulutukseen. Esteettömyyttä edistetään osana osallisuutta Sihyn palveluissa.	Sihyn henkilöstöä on osallistunut saavutettavuuskoulutukseen.	Sivistyksen ja hyvinvoinnin toimialan johtoryhmä, Sihy esimiehet, viestintä

4.4.2024

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Sihyn nettisivut saavutettavaksi, nettisivuille viedään tietoa toimipaikkojen esteettömyydestä, suositellaan kuvallisten opasteiden lisäämistä toimipaikoille.	Osittain toteutunut	Kaupungin nettisivut on auditoitu saavutettaviksi.	Ei toteutunut.	Sihyn nettisivut ovat saavutettavia. Kirjastoista ja museoista on viety tietoa esteettömyydestä kaupungin nettisivuille	Sihyn viestintätiimi, kaupungin viestintä, esimiehet

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
<p>Esteettömyysauditoinnin toteuttaminen. Sisäiset auditointijat tekevät havaintoja esteettömyydestä palveluissa ja kiinteistöissä.</p> <p>Huomioidut käsitellään säännöllisesti esim. työpaikkakokouksissa. Toimenpiteistä linjataan vuotuisten talousarvioiden puitteissa.</p>	<p>Osittain toteutunut</p>	<p>Nepsy-kävelyt ja Kieku-kävelyt varhaiskasvatuksen yksiköissä.</p> <p>Nepsy-kävelyissä havainnoidaan toimintaympäristön kuulo-, näkö-, haju- ja tuntoaistisiin liittyviä aistiärsykeitä sekä aistikuormitusta aiheuttavia tekijöitä. Kävelyiden tavoitteena on keventää aistikuormitusta.</p> <p>Kieku-kävelyissä toimintaympäristöä tarkastellaan kieli- ja kulttuuritietoisuuden näkökulmasta. Kävelyiden tavoitteena on luoda oppimisympäristö, joka tukee sekä suomea äidinkielenä, että toisena kielenä puhuvien kielen kehitystä esimerkiksi käyttämällä kuvia kielen ja kommunikation tukena.</p>	<p>Ei toteutunut.</p>	<p>Kirjastossa on tehty Esteettömyysauditointi: portaisiin on tehty isot korjaukset, ja nyt on menossa invaressojen WC-istuinten korkeuden säätö.</p>	<p>Kaupungin johtoryhmä</p>

2.2.9 Viestinnän saavutettavuus

Kaupungin viestinnän saavutettavuudelle on asetettu viisi keskeistä tavoitetta:

1. www.hameenlinna.fi -sivut säilyvät saavutettavina.
2. Huolehditaan sähköisten sisältöjen tuottamisesta saavutettavina pysyvästi.
3. Kolmannen osapuolen tuottamien sähköisten palvelujen hankinnassa huomioidaan saavutettavuus yhtenä hankintakriteerinä. Nykyisten jo hankittujen palvelujen saavutettavuus arvioidaan erikseen.
4. Julkaistaan kaupungin verkkosivuilla kohteiden tuottamat esteettömyyskuvaukset.
5. Auditoidaan saavutettavuus kaikista domaineista, jotka kaupunki omistaa.

Näihin tavoitteisiin pääsemiseksi asetettiin viisi toimenpidettä, joiden toteutumista vuonna 2023 on arvioitu alla olevassa taulukossa (taulukko 10):

Taulukko 10: Viestinnän saavutettavuuden tavoitteiden toteutuminen

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Jatketaan saavutettavien sisältöjen koulutuksien tarjoamista henkilöstölle.	Toteutunut	Henkilöstö on saanut opastusta Saavutettavuus-Teamissa, jonne on koottu kaikki aiemmin ostetut koulutukset.	Henkilöstöllä on ollut mahdollisuus osallistua vuoden aikana järjestetyille saavutettavat asiakirjat –klinikoille. Tarjolla on ollut myös maksutonta etäohjaustukea Teamsin välityksellä.	Henkilöstöllä on ollut mahdollisuus osallistua vuoden aikana järjestetyille saavutettavat asiakirjat –klinikoille. Tarjolla on ollut myös maksutonta etäohjaustukea Teamsin välityksellä.	Henkilöstöpalvelut / Viestintä ja markkinointi
Jatketaan saavutettavuusarviointiin ulkopuolisen työkalun ostamista.	Osittain toteutunut	Palveluntarjoajan suppea seuranta loppui palveluntarjoajasta johtuen 3/2023. Sivusto ja erillissivustot auditointiin 2/2023 ja tehtiin vaaditut saavutettavuuskorjaukset.	Verkkosivujen saavutettavuuden seurantaan käytetty Siteimprove käytössä 04/22 asti. Tämän jälkeen sivuston tilaa on seurattu suppeammalla seurannalla.	Verkkosivujen saavutettavuutta arvioidaan viikoittain Siteimproven avulla.	Viestintä ja markkinointi / Linnan kehityksen markkinointi

4.4.2024

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Julkaistaan kohteiden tuottamat esteettömyyskuvaukset kaupungin verkkosivuilla (hämeenlinna.fi).	Toteutunut	Verkkosivuilta löytyy linkitykset kaupungin auditoitujen kohteiden esteettömyystietoihin. Lisätty tietoja, kun tila on auditoitu. Tuotettu esteettömät retkeilykohteet sivusto 3/2023.	Verkkosivuilta löytyy linkitykset kaupungin omien museokohteiden ja uimahallien esteettömyystietoihin.	Tieto kaupungin omien museokohteiden ja uimahallien esteettömyydestä on linkitetty hämeenlinna.fi:hin. Tarkemmat tiedot löytyvät kohteiden omilta verkkosivuilta.	Koko organisaatio / Viestintä ja markkinointi
Tutkitaan mahdollisuutta tuoda esteettömien kohteiden kuvaukset myös kehitettävään Hämeenlinna taskussa 2.0 –selainpohjaiseen sovellukseen.	Ei toteutunut	Hämeenlinna Taskussa –selainpohjainen sovellus on päätetty lakkauttaa ja irtisanottu 11/2023. Sovelluksen nykytila arvioitiin ja kehittämiseen ei löydetty resursseja.	Hämeenlinna taskussa-palveluun tuodaan DataHubista kohdekuvaukset, mutta ei esteettömyystietoja.	Selvitystyö jatkuu vuonna 2022 DataHub-matkailutietovarannon hyödyntämisen kohdalla.	Viestintä ja markkinointi / Linnan kehitys

4.4.2024

Tavoite	Toteutumisen arviointi 2023	Toteutuminen 2023	Toteutuminen 2022	Toteutuminen 2021	Vastuutaho
Auditoidaan myös ne domainit, joita ei vielä ole auditoitu.	Toteutunut	Hämeenlinna.fi ja 10 erillissivustoa on auditoitu 2/2023.	Fiksua työtä -blogi on siirretty hämeenlinna.fi:n blogiosioon. Hämeenlinna.fi:n ja erillissivustojen auditointi toteutetaan vuoden 2023 aikana.	Myintegration.fi -verkkosivuston saavutettavuutta arvioidaan Siteimprovementyökalulla. Kaupungilla on blogialustoja käytössä: blogien siirto hämeenlinna.fi:hin.	Viestintä ja markkinointi

2.3 Vammaisneuvoston työ esteettömyyden ja saavutettavuuden edistämiseksi

Vammaisneuvosto toimii kuntalain (410/2015) mukaisesti Hämeenlinnan kaupunginhallituksen asettamana ja se koostuu kaupungin luottamushenkilöistä ja vammaisjärjestöjen osoittamista jäsenistä ja pysyvästä kaupungin toimenhaltijasta, joka toimii sihteerinä. Vammaisneuvosto on yhteistyöelin, jossa Hämeenlinnan kaupungin suunnittelu, päätöksenteko ja niiden toteuttaminen saa käyttöönsä vammaisten kaupunkilaisten asiantuntijuuden.

Vammaisneuvosto tekee yhteistyötä Hämeenlinnan kaupungin vanhusneuvoston ja kaupungin lautakuntien kanssa.

Vammaisneuvoston esteettömyysryhmä on perustettu maaliskuussa 2019. Esteettömyysryhmä antaa lausuntoja ympäristöstä, kaavoituksesta ja Hämeenlinnan kaupungin alueelle rakennettava julkiseen käyttöön tarkoitettujen uudisrakennuksista ja saneerauskohteista, sekä seuraa kaupunkisuunnittelun yleistä esteettömyystilannetta sekä valmistuneiden kohteiden esteettömyysvaatimusten toteutumista.

Ryhmän on eri tavoin liikkumis- ja toimintaesteisistä vammaisneuvoston jäsenistä koottu ryhmä, joka arvio rakennusta ja ympäristöä kukin omista lähtökohdistaan. Käyttjäarviointi tuottaa arvokasta kokemuksellista tietoa esteettömyydestä.

Ryhmän kokoonpano:

Pia-Nina Mohr Kanta-Hämeen neuroyhdistys ry, vammaisneuvoston puheenjohtaja
Aulis Veteläinen Hämeenlinnan Seudun Kuulo ry / Hämeenlinnan Seudun Diabetesyhdistys ry
Hannu Nikander Kanta-Hämeen näkövammaiset ry
Veli-Matti Setälä Hämeenlinnan Seudun Invalidit ry
Jouni Kotiranta Kanta-Hämeen CP-yhdistys ry
Minna Kolari Hämeenlinnan Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry
Eira Pohjola Kanta-Hämeen Hengitys ry

Kertomusvuoden aikana Vammaisneuvosto kävi vierailulla uudessa Kaurialan koulussa. Rehtori Aleksis Stenholmin johdolla tutustuttiin koulun tiloihin ja kiinnitettiin erityistä huomiota koulun

esteettömyysratkaisuihin, joista lähetettiin lausunto Kaurialan koulun rehtorille välitettäväksi eteenpäin.

Vammaisneuvostoa kuultiin Assi-Sairaalan pysäköintilaitoksen ja henkilöstöravintolan rakennushankkeessa. Pyydettyssä lausunnossaan vammaisneuvosto oli huolissaan pysäköintilaitoksessa kulkemisesta turvallisesti ja LE-paikkojen vähäisestä lukumäärästä. Vammaisneuvoston kannanoton johdosta esteettömyyselvytys ja -kaavio päivitettiin ja parkkitaloon lisättiin inva-pysäköintipaikkoja siten, että paikkoja on nyt siellä yhteensä 18 kpl.

Vammaisneuvosto kiinnitti huomiota Aleksis Kiven kadun ja Luolajan kadun risteykseen tulevan kiertoliittymän esteettömyyteen ja esitti kaupunkirakenteelle huolensa, johon saatiin huojentava vastaus kaupungilta.

Syksyllä vammaisneuvosto antoi lausunnot Vanhusneuvoston kanssa Hämeensaaren hankesuunnitelmaan, Linnanpuiston ja Karnaalinpuiston suunnitelmiin sekä kommentoi Alilaurilan pientaloalueen asemakaavaehdotusta (Luolaja).

2.4 Vanhusneuvoston ja ikäraadin työ esteettömyyden ja saavuttavuuden lisäämiseksi

Hämeenlinnan vanhusneuvosto on tehnyt vuonna 2023 annettuja lausuntoja yhteistyössä vammaisneuvoston kanssa. Ikäihmisiä ja vammaisia yhdistää toivomus sujuvista liikkumisväylistä ja mahdollisimman esteettömistä rakennuksista. Yhteistyö vammaisneuvoston kanssa on syventänyt ymmärrystä ja tehostanut annettujen lausuntojen painoarvoa.

Vanhusneuvoston ja ikäihmisten vaikuttajaraadin kokouksissa on käsitelty ikäihmisten kotona asumisen mahdollistamista ja palvelujen saavutettavuutta. Kokouksissa on vierailut Kanta-Hämeen Muistiyhdistys ry:n muistisairaana esteettömän asumisen asiantuntija. Ikäihmisten vaikuttajaraati ja vanhusneuvosto ovat ajaneet painokkaasti ikäryhmän asioita kommentoiden ennakoivasti Oma Hämeen palveluverkkosuunnitelmia.

2.5 Julkisten rakennusten esteettömyyskartoittajan työ

Esteettömyyskartoittaja Minna Holopainen tuottaa mittatietoa ympäristön esteettömyydestä, sekä arvioi myös niiltä osin ympäristön esteettömyyttä, mikä ei ole mitattavissa. Kartoittaja voi tarvittaessa arvioida ja mitata tilojen esteettömyyden huomioiden eri näkökulmat, kuten liikkumisen, näkemisen ja kuulemisen esteettömyyden. Kartoituksen löydökset voidaan tarvittaessa raportoida, sisältäen toimenpide-ehdotukset ja niiden kiireellisyysemääritelmän. Työ voi sisältää konsultointia tai esteettömyysarvioinnin sekä yhteistyöpalaveriinkin osallistumisen.

Hämeenlinnan kaupungin luontopalveluista tulleen pyynnön myötä on tehty kartoitus Hämeenlinnan Rantareitin esteettömyydestä. Esteettömyyskartoittaja on ollut mukana uuden Assi-sairaalan suunnittelussa esteettömyysasiantuntijan roolissa. Esteettömyyskartoittaja kuuluu myös vammaisneuvoston esteettömyystyöryhmään.

2.6 Esteettömyyskatselmuks

Esteettömyyskatselmus on syksyn 2023 aikana tehty kolmeen kohteeseen. Palokunnankadulla sijaitsevan kiinteistön sisäänkäynnin esteettömyys ja turvallisuus kartoitettiin yhdessä kaupunkirakenteen työntekijöiden kanssa ja sovittiin tarpeelliset korjaustyöt, jotka toteutettiin onnistuneesti.

littalan nuorisotalo Hukariin sekä littalan kylätaloon tehtiin esteettömyyskatselmuks yhdessä kaupunkirakenteen tilapalveluiden työntekijän kanssa osana sivistys- ja hyvinvointitoimialan palveluverkkoselvitystä 2023.

Esteettömyyskatselmusrakenteen luominen on työn alla. Asiasta on käyty alustavaa keskustelua, mutta aikatauluhaasteiden ja vähäisen työntekijäresurssin vuoksi asiassa ei ole päästy etenemään.

2.7 Toiminnan esteettömyystiedot kaupungin ja yhtiöiden kotisivuilla

Kaupunginhallitus päätti 17.8.2020, että kaupungin toimialat ja yhtiöt päivittävät kotisivuilleen tiedot toimintansa esteettömyydestä.

Toimialojen sivuilla on saavutettavuusseloste, sillä ne ovat osa hameenlinna.fi:tä ja nauttivat tämän sivuston palveluja. Myös taidemuseon, kaupunginmuseon ja Arxin, kirjastojen sekä liikuntahallien sivuilla on saavutettavuusselosteet sekä kohteiden esteettömyyskuvaukset.

Kaupungin yhtiöiden kotisivujen esteettömyystietojen tilannetta kuvataan alla olevassa taulukossa (taulukko 11):

Taulukko 11: Toiminnan esteettömyystiedot yhtiöiden kotisivuilla

Yhtiö	Tilanne kotisivuilla, marraskuu 2023
Fredrika Wetterhoff –säätiö	Esteettömyys huomioitu
Hämeenlinnan Asunnot Oy	Esteettömyys huomioitu
Hämeenlinnan Erityisasuntosäätiö	Esteettömyys ja saavutettavuus huomioitu
Hämeenlinnan Teatteri Oy	Esteettömyys- ja saavutettavuus huomioitu
Hämeenlinnan Liikuntahallit Oy	Esteettömyys ja saavutettavuus huomioitu
Hämeenlinnan Pysäköinti Oy	Esteettömyys huomioitu
Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy	Saavutettavuusseloste
Hämeenlinnan Seudun Opiskelija-asuntosäätiö	Ei huomioitu
Hämeenlinnan Vanhusten Asuntosäätiö	Esteettömyys huomioitu
Kanta-Hämeen Sairaskotisäätiö	Esteettömyys huomioitu
Koulutuskuntayhtymä Tavastia	Saavutettavuusseloste
Linnan Kehitys Oy	Saavutettavuusseloste
Linnan Kiinteistökehitys Oy	Esteettömyys ja saavutettavuus huomioitu

Yhtiö	Tilanne kotisivuilla, marraskuu 2023
Talo-Osakeyhtiö Hämeen Suoja	Esteettömyys huomioitu
Työvalmennussäätiö Luotsi sr	Saavutettavuusseloste
Verkatehdas Oy	Esteettömyys ja saavutettavuus huomioitu
Hämeenlinnan Keilakeskus Oy	Ei huomioitu
Jukolan Lintukoto Oy	Esteettömyys huomioitu
Kiertokapula Oy	Saavutettavuusseloste
Hämeen Ammattikorkeakoulu Oy	Esteettömyys ja saavutettavuus huomioitu

3 Vuoden 2023 painopisteiden toteutuminen

Kaupunkistrategian 2022–2026 yksi päämäärinä on Hyvinvoivien ihmisten yhteisöllinen kaupunki, ja yhdeksi keinoksi päämäärän saavuttamiseksi on valittu kaupunkiympäristön ja laadukkaiden palveluiden suunnittelussa saavutettavuuden ja esteettömyyden huomioiminen.

Kaupunkirakennetoimialan esteettömyystavoitteena vuoden 2023 talousarviossa on, että katulupaehdot on päivitetty ajantasaisiksi, ja tilapäisiin liikennejärjestelyihin on asetettu esteettömyysvaatimus. Tavoitteena on myös, että infrarakennustyömaiden tilapäisten liikennejärjestelyjen ohjeistus tarkennetaan katulupaehtoihin.

Tavoitteen toteutuminen: Katulupaehtojen päivitystä ei ole vuoden 2023 aikana päivitetty. Se on nostettu uudelleen vuoden 2024 tavoitteeksi. Tilapäisten liikennejärjestelyjen esteettömyysvaatimus toteutuu katulupaehtojen päivityksen myötä.

Sivistys- ja hyvinvointitoimialan esteettömyystavoitteena vuoden 2023 talousarviossa on, että internet-sivuilla on tieto siitä, mitkä toimialan toimipisteet ovat esteettömiä ja saavutettavia. Asukkaita aktivoidaan terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen näkökulmasta yhdessä hyvinvointialueen

kanssa. Lisäksi keskeistä on saavutettavuuden ja kestävän kehityksen periaatteiden noudattaminen lasten kulttuuritoiminnassa.

Tavoitteen toteutuminen: Verkkosivuilla ei ole kaikin osin tietoa toimipaikkojen esteettömyydestä ja saavutettavuudesta. Asukkaita on aktivoitu terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta yhdessä hyvinvointialueen kanssa. Saavutettavuutta ja kestävän kehityksen periaatteiden noudattamista on toteutettu lasten kulttuuritoiminnassa.

Viestinnän saavutettavuustavoitteena vuonna 2023 oli, että viestinnän saavutettavuus on valtuustokauden lopussa tasolla AA. AA-tason verkkopalvelu varmistaa saavutettavuuden mahdollisimman laajalle joukolle eritavoin vammaisia ja toimintarajoitteisia henkilöitä.

Tavoitteen toteutuminen: Verkkosivustot (hämeenlinna.fi ja kaupungin omaa 10 erillissivustoa) on auditoitu 2/2023 ja tekniset saavutettavuuspuutteet korjattu. Päivittäjiä opastetaan saavutettavuuteen. Sivusto täyttää vaaditun AA-tason vaatimukset.

Esteettömyystyöryhmä valitsi lisäksi vuodelle 2023 kaksi toiminnan painopistettä saavutettavuus- ja esteettömyystyön edistämiseksi.

1. Viestinnän monimuotoisuus – materiaalia tulisi olla saatavissa riittävästi ja myös paperimuodossa.

Tavoitteen toteutuminen: Viestinnän osalta asukaslehti, kesäesite ja kartat sekä asukkaille suunnatut kyselyt on tuotettu paperisina. Sivistyksen ja hyvinvoinnin toimialalla lomakkeet ovat tarvittaessa saatavilla paperisena, ja kyselyihin voi vastata myös paperilomakkeella. Kaupunkirakennetoimiala teki vuonna 2023 kunnossapidon asukastyytyväisyyskyselyn, joka lähetettiin vastaajille perinteisenä kirjeenä, ja johon oli mahdollista myös vastata paperilomakkeella. Kaikki kaupunkirakenteen lakisääteisesti nähtävillä olevat asiat löytyvät myös paperisena kaupungintalo Wetteriltä.

2. Mahdollisimman moni henkilöstöstä ja esteettömyystyöryhmän jäsenistä osallistuu esteettömyys- ja saavutettavuuskoulutukseen.

Tavoitteen toteutuminen: Viestintä on kutsunut ja ohjannut uudet työntekijät tutustumaan koulutusmateriaaleihin Saavutettavuus-teamsissa. Kaupunkirakenteen toimialalla henkilöstöä on osallistunut katutyöpäiville 2023 ja FCG rakennusvalvontapäiville 2023, joissa käsiteltiin esteettömyyteen liittyviä aiheita. Sivistyksen ja hyvinvoinnin toimialalla koulutukset eivät ole toteutuneet.

Esteettömyystyöryhmä sai esteettömyys- ja saavutettavuustietopaketin Turun esteettömyyskoordinaattorilta esteettömyystyöryhmän kokouksessa syksyllä 2023.

4 Vuoden 2024 painopisteet

Kaupunkistrategian 2022–2026 yksi päämääristä on **Hyvinvoivien ihmisten yhteisöllinen kaupunki**, ja yhdeksi keinoksi päämäärän saavuttamiseksi on otettu kaupunkiympäristön ja laadukkaiden palveluiden suunnittelussa saavutettavuuden ja esteettömyyden huomioiminen.

Kaupunkirakennetoimialalla katulupaehtojen päivytystä ei ole tehty vuoden 2023 aikana. Se on nostettu uudelleen vuoden 2024 tavoitteeksi.

Viestinnän esteettömyystavoitteena vuoden 2024 talousarviossa on, että viestinnän saavutettavuus säilyy tasolla AA. Tavoitteena on, että vuonna 2024 tullaan panostamaan erityisesti monikanavaiseseen viestintään.

Esteettömyystyöryhmä valitsi vuodelle 2024 kolme toiminnan painopistettä saavutettavuus- ja esteettömyystyön toteuttamiseksi:

1. Mahdollisimman moni henkilöstöstä ja esteettömyystyöryhmän jäsenistä osallistuu esteettömyys- ja saavutettavuuskoulutukseen. Uudet työntekijät opastetaan saavutettavuuteen osana työhön perehdytystä. Hyvät ohjeistukset ja materiaalit intrassa ja saavutettavuus-Teamsissa.
 2. Kirjataan vuoden 2025 talousarvioon toimialojen toimenpiteet esteettömyyden ja saavutettavuuden edistämiseksi.
 3. Toteutetaan syksyllä 2024 esteettömyys-/saavutettavuuskysely.
-

5 Lähteet

EU:n saavutettavuusdirektiivi (2016/2102)

Hämeenlinnan kaupunki. Saavutettava ja esteetön Hämeenlinna 2025. Esteettömyysohjelma. Saatavilla osoitteesta www.hameenlinna.fi/wp-content/uploads/2021/04/Esteettomyysohjelma_taitettu-versio_final.pdf

Hämeenlinnan vammaisneuvosto. Hämeenlinnan kaupungin vammaisneuvoston toimintakertomus 1.6.2022-31.5.2023 väliseltä kaudelta. Saatavilla osoitteesta [731220vammaisneuvoston toimintakerto283208446.pdf \(hameenlinna.fi\)](http://731220vammaisneuvoston-toimintakerto283208446.pdf)

Hämeenlinnan vanhusneuvosto. Hämeenlinnan vanhusneuvoston toimintakertomus 1.6.2022-31.5.2023. Saatavilla osoitteesta https://www.hameenlinna.fi/wp-content/uploads/2023/10/vanhusneuvoston-toimintakertomus-2022_2023.pdf.

Invalidiliitto. Esteettömyys. Verkkosivu. Saatavilla osoitteesta www.invalidiliitto.fi/esteettomyys.

Invalidiliitto. Saavutettavuus. Verkkosivu. Saatavilla osoitteesta www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/saavutettavuus.

Kuntalaki (410/2015)

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019)

Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999)

Oikeusministeriö (2024). Mikä vaikuttaa väestösuhteisiin. Saatavilla osoitteesta <https://yhdenvertaisuus.fi/mika-vaikuttaa-vaestosuhteisiin>.

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

Hämeenlinnan kaupunki
Wetterhoffinkatu 2
13101 Hämeenlinna
www.hameenlinna.fi